

Een deegstok, een kunstbeen en mozaïekstukjes

Hands-on met topcollectie

'Authentieke collectie'... De werkwijze die Tropenmuseum Junior in Amsterdam sinds 1975 heeft ontwikkeld, vraagt om een andere dan de gebruikelijke perceptie van dat begrip. Liesbet Ruben is vanaf 1979 medeverantwoordelijk voor deze werkwijze. *Museumpeil* nodigde haar uit om op te schrijven hoe dit in z'n werk gaat en wat het oplevert.

Nieuwe Aborigines...

In 1975 gaf de directie van het Tropenmuseum ruimte en vertrouwen voor het ontwikkelen van een Tropenmuseum Junior voor kinderen van 6 tot en met 12 jaar. Er kwam een eigen ruimte van 450 m² om te experimenteren met vormen om verhalen over te dragen. Zo ontstond een multidisciplinaire methode met theater, muziek, poëzie, dans, ambachten, beeldende activiteiten, en er werd vaak gekookt. Het tentoonstellen van collectie gold toen niet als voorwaarde. Het doel was van kinderen creatieve, kritische wereldburgers te maken.

Toen ik er in 1979 kwam werken, stond Tropenmuseum Junior in het teken van *Indianen van Latijns Amerika*. De tentoonstelling bestond onder meer uit een front van een presidentieel paleis met uitschuifbare soldaten en een metershoge houten lama met maïsofferandes en versierd met

Incantatieën in aluminiumfolie. In een glazen kas speelden we dat je onzichtbaar was; kinderen bereidden hier tijdens onze programma's een demonstratie voor.

De protestpoppen die schoolkinderen maakten als voorbereiding namen ze mee naar het museum. Ze werden als collectie tentoongesteld. De 'echte' collectie bestond uit een muurschildering van Chileense vluchtelingen. Alle andere collectie was immaterieel: verhalen, dansen, muziek en hapjes van de vluchtelingen. Zo was immaterieel erfgoed lang voor de UNESCO-conventie van 2003 onderdeel van de tentoonstellingen in Tropenmuseum Junior.

TER PLEKKE VERZAMELEN

Vanaf 1980 verzamelden we in de landen zelf waarover we een tentoonstelling maakten voorwerpen, vooral uit het dagelijkse leven. Altijd in combinatie met persoonlijke,

betekenisvolle verhalen bij die voorwerpen én ideeën voor kinderactiviteiten waarmee we interactie konden realiseren.

Zo kregen we de deegstok van oma Chen Hui Yin, een huwelijgscadeau van haar man. Zij was 20 en opa 17 toen ze trouwden. Vijf kinderen kreeg ze, maar vier ervan moest ze weggeven omdat ze niet genoeg te eten hadden. Ze gaf ons de deegstok mee, om er met de kinderen in het museum duizendlagencakes mee te rollen en haar verhaal te vertellen. Die deegstok was topcollectie. Er zijn duizenden duizendlagencakes mee gerold. Even zo vaak is oma Chens bijzondere verhaal verteld.

CONTEXTUEEL VERZAMELEN

Het verzamelen van context is wezenlijk in onze methodiek. We verzamelen niet alleen het beeld van Tío, de Boliviaanse mijnwerkersgod die eruitziet als een duivel, maar ook Tío's sigaretten en cocabladeren, een mijnkarretje en een stuk rails. Als verzamelaars van collectie en verhalen kunnen wij ook zelf deel uitmaken van de context. Toen de makers van het beeld het nodig vonden om het een ritueel te geven voordat ze Tío aan ons overdroegen, gooiden we op hun verzoek een lamafoetus in het vuur.

Dit soort avonturen dragen bij aan de tentoonstelling: de opstelling, de theatrale vertellingen en de activiteiten met de kinderen. Het proces van collectie verwerven geeft stof voor optimale museumeducatie. Door de context van de makers en gebruikers erbij te verzamelen, kunnen we bezoekers een ervaring geven alsof ze even (dichtbij) de ander zijn: het vreemde wordt op vanzelfsprekende wijze vertrouwd. Zoals een meisje in onze Balitentoonstelling zei: 'In Bali wordt veel gegloofd. Als ik in Bali zou wonen, zou ik ook geloven.'

BREDE VARIËTEIT AAN COLLECTIE

Door zijn werkwijze zet Tropenmuseum Junior dus een brede variëteit aan collectie in. Ook collectie die niet in elk museum als 'authentiek' of als 'collectie' gezien wordt. Om welke collectie kan het gaan?

A. Authentieke voorwerpen en materialen

- Collectie in bruikleen uit het Tropenmuseum of een ander museum mét een betekenisvol verhaal. Bijvoorbeeld een gekalligrafeerde koran van 500 jaar oud in onze huidige tentoonstelling *ZieZo Marokko*. Hands-off, achter glas en met beperkte belichting.

- Bruiklenen of giften van mensen van wie het verhaal onderdeel van de tentoonstelling is. Zoals in *Ziezo Marokko* het couscousbord van de moeder van Nasrdin Dchar. Niet hands-on.
- Collectie die hands-on tentoongesteld wordt, maar niet stuk mag, zoals panelen met graffiti uit Pernambuco in de tentoonstelling *MixMax Brasil*.
- Hands-on collectie die ook wordt gebruikt, zoals de deegstok van oma Chen.
- Collectie als decoronderdeel, zoals een wand van cementen stenen met een Ghanees symbool (tentoonstelling *Paleis-geheimen*).

B. Vervangende voorwerpen en collectie voor activiteiten

- Een vervangend voorwerp horend bij een authentiek verhaal. Net zo'n kunstbeen als dat van Gauri, de danseres op één been uit Mumbai (tentoonstelling *Ster in de Stad*).
- Collectie samengesteld met gebruikers van wie het verhaal wordt verteld. De lunchtrommelkoeriers uit Mumbai gaven ons een kar vol blikken lunchtrommels. Die van hun klanten wilden ze ons niet verkopen.
- Collectie voor onze activiteiten. Denk aan muziekinstrumenten, kleding, kookgerei en materiaal voor beeldende activiteiten, zoals tegels om mozaïeken mee te leggen. Sommige voorwerpen zijn speciaal voor de tentoonstelling gemaakt, maar terplekke exact zo in gebruik, zoals krukjes en spreekstaven met symbolen uit Ghana.

C. Collectie in opdracht met aanpassingen

- Collectie die we in opdracht laten maken met aanpassingen. In Senegal gaven we de opdracht om *sous-verres* te maken (schilderingen op glas) over de onderwerpen van de tentoonstelling.
- Ook hebben we contacten met kunstenaars. Met hen overleggen we wat past bij onze werkwijze. Dit leverde een complete kamer op met wanden, lampen en meubels van petflessen, gemaakt door de Braziliaanse kunstenaar Tiana Santos.
- Marokkaanse mozaïekwanden met enkele open stukken waarachter we een magneetvel lieten plaatsen. De ontbrekende mozaïekstukjes kregen een ijzeren plaatje. Zo kunnen kinderen nu de open stukken vol puzzelen en leren ze het patroon kennen.

WAT BIJDT DE COLLECTIE UIT CATEGORIE C?

Hoe komt zulke collectie in opdracht tot stand en hoe functioneert ze in de tentoonstelling? Een voorbeeld. Voor de tentoonstelling *Verhalen om niet te Verdwalen* over een Aboriginalclan in Noord-Australië maakten we gebruik van het onderzoek

Tentoonstelling ZieZo Marokko. www.tropenmuseumjunior.nl. Meer over de leermethode vind je hier: tropenmuseumjunior.nl/leermethode

van antropoloog Ad Borsboom. Hij had al dertig jaar contact met de Clan van de Wilde Honing en zorgde voor toestemming om hun werk en verhalen te mogen gebruiken. *'These stories are ours. They are very dear to us. We have given permission to the Kindermuseum in Holland to share them with the children and their families. We painted, sang and danced our stories for this purpose.'* Dit citaat stond voor in

nou niet een geheim ontrafelen. Vervolgens schilderden de kinderen met rode, zwarte klei, oker en kalk de tekens op hout en op elkaars lichaam. Activiteiten die de verhalen laten beklijven.

Door deze opdracht voor het maken van collectie en de samenwerking ontstond een mooie eenheid aan kennis en kunst van een

Materieel en immaterieel werden in samenhang getoond en beleefd. In Australië zelf was dat nog nooit zo gedaan, begrepen we later.

het tentoonstellingsboek en maakte meteen duidelijk hoe de getoonde collectie tot stand was gekomen. Dat te delen met bezoekers is essentieel.

We hebben de kunstenaars stukken voorgelezen uit Borsbooms proefschrift en gevraagd of het klopte. Dat was gelukkig het geval. Vervolgens vroegen we of ze over die onderwerpen een boombastschilderij, beeld of beschilderde holle boomstam wilden maken. Hun 'droomtijdverhalen' waren het uitgangspunt. In deze werkwijze leverden juist de onverwachte zaken en misverstanden veelbetekenende kennis op. Dood (de kraai) en leven (de honingvogel) bleken niet op één schilderij te kunnen. Toen we naar het waarom vroegen, was dat een 'silly question' en kregen we een lesje geleerd.

Uiteindelijk kregen we uitleg bij alle tekens op de schilderijen. Op één na. In de tentoonstelling vertelden we aan de kinderen dat de kunstenaars het zelf misschien ook niet meer wisten, omdat die kennis niet tijdig aan een familielid was overgedragen. Of misschien móchten we het niet weten. Zoals een jong kind in de clan ook nog niet alles mag weten. Het gesprek en de interactie over dit kunstwerk ontstond zo vanzelf. Want wie wil

Aboriginalclan. Materieel en immaterieel werden in samenhang getoond en beleefd. In Australië zelf was dat nog nooit zo gedaan, begrepen we later.

NA AFLOOP

Conservatoren kiezen na afloop van tentoonstellingen welke voorwerpen ze in de collectie van het Tropenmuseum (St. Nationaal Museum van Wereldculturen) willen opnemen. Vanaf dat moment is het afgelopen met hun hands-on status en vallen ze onder de algemene regels van behoud en beheer van de NMWV-collectie. Maar voordien hebben ze wel een interessant leven gehad, waarin er nieuwe verhalen bij zijn gaan horen. Hun betekenis leeft door in de hoofden en harten van vele bezoekers, die ze even in handen hebben gehad.

Liesbet Ruben
is senior tentoonstellingsmaker
Tropenmuseum Junior